

HZ. PEYGAMBER'İN EĞİTİM VE ÖĞRETİM YÖNTEMİ

Hız. Muhammed alternatifini göstererek probleme çözüm yolu bulur, zorluk çıkarmaz, daima kolaylık gösterirdi. Ve insanlara bakın nasıl davranırdı...

Soru 59: Evrensel çapta rahmet ve rehber olarak gönderilen Peygamberimiz için "öğretmen / eğitimci" sıfatı kullanılabilir mi? Hız. Peygamber eğitim ve öğretim hayatında, nasıl bir sistem ve metot uyguladı? Bu soruya verilecek cevabın, okulların açıldığı bu haftalarda ufuk açıcı ve motive edici olacağını düşünüyorum. Selam, teşekkür ve saygılarımla.

Cevap 59: Şüphesiz Peygamberimiz (s.a), devlet başkanı, hakim, komutan, imam, hatip, vâiz, eş, baba, dede gibi vasıfları yanında bir muallim idi. Hatta onun "muallim" vasfının altı çizilmelidir. Zira Yüce Kur'an'ın "Kitabı ve hikmeti öğreten bir elçi"(Bakara 2/129) diye tanıttığı Rasûl-i Ekrem'in, farklı zaman ve mekanlarda *"Allah beni zorlaştırıcı, sıkıntı verici, yanıtıcı ve şaşırtıcı olarak göndermedi. Lakin beni muallim (öğretici, eğitici) ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi"* (Müslim, Talâk 29) buyurduğu bilinir.

Bir gün evinden çıkıp mescide giren Rasûlullah (s.a), orada halka olmuş iki gruptan birisinde Kur'an okunup dua edildiğini, diğerinde ise ilim öğrenildiğini ve ilim öğretildiğini görür. Rasûlullah (s.a), *"Her biri hayır üzeredir. Şunlar Kur'an okuyorlar ve Allah'a dua ediyorlar; Allah dilerse onlara verir, dilerse vermez. Bunlar da ilim öğreniyorlar ve ilim öğretiyorlar. Ancak ben bir muallim (öğretmen / eğitimci) olarak gönderildim"* buyurarak ilim halkasını

tercih eder(Dârimî,

Mukad

dime

3

2

;

İbn Mâce,

Mukaddime

17).

Medineli gençlerden Muâviye b. Hakem gibi pek çok sahâbî, eğitim ve öğretim esnasında Rasûl-i Ekrem'in kesinlikle azarlamadığını, asla kötü söz söylemediğini ve hiçbir zaman el kaldırmadığını daima hatırlayacak ve "Peygamber'in yolunda canım feda olsun, ben ondan önce de ondan sonra da ondan daha güzel bir muallim görmedim (Müslim, Mesâcid 33) diye yâd edecektir.

Bir eğitim ve öğretim yöntemi olarak Rasûl-i Ekrem, muhatapların ferdî farklılıklarını göz önünde tutar, her birinin anlayış ve seviyesini, ruh halini ve ihtiyacını dikkate alarak farklı tavsiye ve muamelede bulunurdu.

Örnek bir muallim olarak Hz. Peygamber, “Kim Allah’tan başka bir maksat için ilim öğrenir veya Allah’tan başka bir hedef peşinde olursa cehennemdeki yerine hazırlansın!” uyarısında bulunarak, elde edilen bilginin sorumluluğu artırdığını, onun doğru yolda ve kamu yararına kullanılması gerektiğini hatırlatırdı.

Dört yüz civarında talebesi bulunan Suffe’nin ilim yolcularına maddî-manevî özel ilgi gösterir, imkânlarını seferber edip onların ihtiyaçlarını karşılardı. Talebeye sevgi, şefkat ve merhametle yaklaşılmasını emrederken, hocalara da vefa gösterilip hürmet edilmesi gerektiğini söylerdi. Kız çocuklarına ihtimam gösterir, kadınların eğitimi için ayrı bir zaman ve mekan ayırarak onların suallerine cevap verirdi.

Kimsesizlerin, yoksulların ve yetimlerin hamisi idi. Kendilerinden iş ve verimlilik istenen çalışanların medenî-insanî haklardan mahrum edilmeyip onların desteklenmeleri gerektiğini öğretir ve “Köleler, hizmetçiler / işçiler Allah’ın sizin eliniz ve kudretiniz altına koyduğu kardeşlerinizdir. Onlara yediğinizden yediriniz, giydiğinizden giydiniz. Üstesinden gelebilecekleri yükü onlara yükleyiniz. Şayet ağır ve zahmetli iş yükleyecek olursanız onlara yardım ediniz!” talimatını verirdi (Buhârî, İman 22; Müslim, Eymân 40).

Muhatabını mahcup etmez ve onu güç durumda bırakmazdı. İnsanların kusurlarını yüzlerine vurmaz, hoşlanmadığı tutum ve davranışlar karşısında isim vermeden uyarıda bulunarak dolaylı anlatım üslubunu tercih ederdi.

Muhatabını uyarmak, onun ilgi ve merakını artırmak için bazen soru sormak suretiyle sonraki konuya dikkat çekerdi. Bazen bir kavram ve düşünceyi herkesin anlayabileceği bir örnekle tasvir ederdi. İnanç, amel ve ahlâk konularına dair kıssaların anlatılmasını eğitimde önemserdi.

Davet ve tebliğ için fırsat ve şartları değerlendirirdi . Dine davet mektupları yazdırırdı. Diplomatik ilişkilerde ihtiyaç duyulan yabancı dil eğitimine dikkat çekerdi. Zeyd b. Sâbit diyor ki:

“Rasûlullah (s.a) bana Yahudilerin yazısını öğrenmemi emretmişti. Ben de onun için çalışıp öğrendim. Rasûlullah (s.a) bana “Vallâhi yazışmalarım konusunda hiçbir Yahudiye güvenmiyorum” dedi. Ben de onların (dil ve) yazısını oturup on beş (veya on yedi) gün içinde çok iyi bir şekilde öğrendim. Artık Rasûlullah (s.a), Yahudilere mektup yazacak olsa yazıyor ve onlardan mektup gelse onu okuyordum”(Ebu Dâvud, İlim 2; Tirmizî, İsti'zân 22; Ahmed b. Hanbel, V, 186).

Dinin hükümlerini tedricî / aşamalı olarak öğretir, ihtiyaç kadar ve tane tane konuşur, muhatabını ikna ederdi. İnsanlara bıkkınlık vermesin diye devamlı konuşmaz, onların ruh hallerini dikkate alarak verimli ve uygun zaman dilimini göz önünde bulundururdu. Konuşmaktan çok uygulamaya önem verirdi.

Prensip olarak faydasız ilimden kaçınıp faydalı ilim isterdi. Bilenlerin bilmeyenlere öğretilmelerini öğütlerdi. Muallim ve elçi görevlendirirdi. İlim için seyahate teşvik ederdi. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde asla bıkkınlık ve yılgınlık göstermezdi.

Temsilî anlatıma başvurur, çizgi ve şekiller çizer, işaretler kullanır, bazen sükût ederek muhatabına onay verirdi. Gerektiğinde özet bilgiden sonra tafsilata girer ve sözlerini tekrarlardı.

Hicap duyulan konularda işaretle yetinirdi. Eğitim ve öğretim hayatında soru-cevap metodu önemli bir yer işgal ederdi. Ancak gereksiz yere çok soru sorulmasından ve huzurunda tartışma yapılmasından hoşlanmazdı.

Cimrilik ve bencillik zaafının giderilmesi, dostluk, ülfet ve ünsiyetin gelişmesinde yardımcı bir unsur olarak hediye ve hediyeleşmeyi teşvik ederdi. Şaka ve latife yapar, fakat hiçbir zaman aşırıya kaçmaz ve haktan başka bir şey söylemezdi. Kendi rüyasını anlatır, rüyaları dinler ve yorumlardı. Töhmət, dedikodu ve süizana asla fırsat vermezdi.

Alternatifini göstererek probleme çözüm yolu bulur, zorluk çıkarmaz, daima kolaylık gösterirdi. İnsanlara sert değil, gayet yumuşak ve tebessümle muamele ederdi. Çocukların azarlanmasına ve aşağılanmasına hiçbir zaman gönlü razı olmaz, sabır ve müsamaha ile onların eğitilmesini hep isterdi.

Kendi için asla intikam almazdı. Ancak Allah'ın ve kulların hukukunun çiğnenmesi karşısında bir hakim olarak ceza verirdi.

İşte, tesbit edebildiğimiz kadarıyla ana başlıklar halinde zikredilen bütün bu temel ilkeler, bir muallim olarak Hz. Peygamber tarafından uygulanan eğitim ve öğretim yönteminin genel çerçevesini oluşturur.

Kuşkusuz, en büyük muallim Rasûl-i Ekrem'i rol-model (üsve-i hasene) edinenler, "başarılı öğretmen" unvanını hak etmiş olurlar. Zira "başarı" (muvaffakiyet, tevfiik), Allah'ın, kulunun söylem ve eylemini sevdiği ve razı olduğu şeye uygun kılması, yani cüz'î iradenin küllî iradeyle örtüşmesi demektir. Netice itibariyle, bütün insanlığa iyi ahlâkı tamamlamak üzere muallim olarak gönderilen Rahmet Peygamberi (s.a), Ziya Paşa'nın şiir diliyle:

"Öyle bir mektebe oldu ki dâim / Cenâb-ı Hak oldu zâtına muallim".

Prof. Dr. Zekeriya Güler - Haber 7
